

de houder, **FREDRICK HENDRICK, PRINCE**
STATEN VAN HOLLANDT den Eedt doot

PKN

Stichting voor
onderzoek
historische
tabakspijpen

Jaargang 47, nummer 175, januari 2025

Bestuursmededelingen	1
De verloren zoon. Een stripverhaal uit de achttiende eeuw op een chique tabaksdoos Bert van der Ling	4
Leden van de Staten-Generaal, 1742 Bas Konijnendijk	9
Salomon van Wijmen pijpenmaker (1771-1773) en boef Ruud Stam	14
Een pijpenpeuter en een stoppertje met een verhaal Ruud Stam	18
De pijpenmaker Nicolaas van Son de Lang uit Gorinchem en het merk NVSDL met vis gekroond (1819-1823) Bert van der Ling	20

Pijp van de maand januari 2025

Iedere maand lichten we op www.tabakspijp.nl een bijzondere pijp uit. Deze maand is dat een uiterst curieus Duits pijpje dat van het karakteristieke 'Keulse' steengoed is gemaakt, een materiaal dat niet bekend staat om haar goede rookseigenschappen. Waarschijnlijk is dat ook de reden dat dergelijke pijpjes zo schaars zijn. Dit is een sigarenpijpje met twee verschillende afbeeldingen op de ketel die in meer kleuren is uitgevoerd. Datering circa 1900.

www.tabakspijp.nl

Bestuursmededelingen

Het bestuur van de PKN wenst al haar leden en relaties een bijzonder gelukkig en gezond 2025 toe, met vooral veel (nieuw) verzamel- en onderzoekplezier!

Aan het begin van dit nieuwe jaar willen we toch ook even terugkijken op het vorige, alweer 46e levensjaar van de PKN, waarin we er wederom in geslaagd zijn om een aantal van onze voornaamste doelstellingen te realiseren. Het begin van het afgelopen jaar startte met een full colour A4 publicatie waarin een bijzondere particuliere verzameling uit Harlingen centraal stond. Dit vormde de aanleiding voor uitgebreid lokaal archiefonderzoek waarmee een belangrijk, tot dan toe onbekend deel van de geschiedenis van de Nederlandse kleipijp boven tafel kwam.

Vervolgens zijn een drietal kwartaalbladen verschenen waarvan het laatste, nummer 174, een thema nummer is geworden, specifiek gericht op archeologen, cultuurhistorici en andere wetenschappers. Het doel van dit thema nummer is om het unieke verhaal dat kleipijpen vertellen onder de aandacht te brengen en daarmee natuurlijk ook de enorme hoeveelheid kennis en informatie die de afgelopen 46 jaar door de leden van de PKN is opgebouwd. Wij nodigen alle leden die al dan niet regelmatig, op eigen initiatief presentaties of determinaties organiseren, ons te contacteren zodat we extra exemplaren van dit thema nummer ter beschikking kunnen stellen!

Naast de genoemde publicaties in eigen beheer, zijn ook diverse bijdragen geleverd aan publicaties van derden. Voorbeelden hiervan zijn het verhaal over de Goudse pijpen en slaafgemaakten in het kader van een onderzoek naar het koloniale slavernij verleden van Gouda door Ruud Stam en, eveneens van zijn hand, het artikel over de Leidse pijp in de verhalenbundel LOF! met verhalen rond het Leids Ontzet. Het PKN Jaarboek artikel over het aanvullende onderzoek naar Schoonhovense bodemvondsten door Ewout Korpershoek, is in compacte vorm opgenomen in de 2023 uitgave van Archeologische Kroniek van Zuid Holland. De Kroniek besteedt ieder jaar aandacht aan de meest belangrijke opgravingen in Zuid Holland die in het voorgaande jaar gedaan zijn. Tevens is in het meest recente blad 'Schoenhove', van de Historische Vereniging Schoonhoven, een verhaal verschenen over de pijpenpotten bakkerij die bijna twee eeuwen zo bepalend is geweest voor de Schoonhovense pijpennijverheid.

Een ander specifiek aandachtspunt in ons beleid is om actief het contact te zoeken met lokale archeologische initiatieven. Zo zijn we present geweest bij determinatiedagen die georganiseerd werden door het Historisch Genootschap in Nieuwkoop, de determinatiedag van de Archeologische Werkgroep Zwartewaterland en organiseerden we zelf een determinatiedag in Haarlem, in samenwerking met het Archeologisch museum Haarlem.

Specifieke lezingen zijn door Ruud Stam verzorgd in Gouda, in Leiden, in Oegstgeest en in Giessen.

Ook voor het komende jaar is ons streven om hier gericht mee door te gaan en we nodigen alle leden uit om in eigen omgeving dergelijke initiatieven aan te grijpen waarbij wij graag en waar nodig willen assisteren.

Een derde aandachtspunt is de digitale presentie, waarbij onze website www.tabakspijp.nl centraal staat. We hebben het afgelopen jaar weer iedere maand een bijzondere pijp uitgelicht, diverse interessante oude documenten kunnen digitaliseren en het actuele nieuws gedeeld. Ook zijn alle individuele artikelen zoals die in onze kwartaal publicaties tussen 1978 en 2018 zijn verschenen nu digitaal raadpleegbaar en doorzoekbaar. Tevens hebben we diverse email nieuwsbrieven verzorgd naar zowel leden als belangstellenden en zijn we bijna dagelijks actief via Facebook.

De traditionele PKN dag vond dit jaar in Fort Giessen plaats, een prachtige locatie waar door diverse leden weer interessante presentaties werden verzorgd, volop werd geruild, ge- en verkocht en natuurlijk veel werd bijgepraat. Ook de gezamenlijke afsluiting bij het lokale Chinese restaurant was weer heel gezellig!

Kortom, 2024 is voorbij gevlogen, wij danken u allen enorm voor uw doorgaande steun en bijdragen en hopen hier ook voor het nieuwe jaar weer op, waardoor we de ingezette lijn door kunnen trekken!

Het bestuur van de PKN

De PKN dag in Fort Giessen op 12 oktober 2024.

De verloren zoon. Een stripverhaal uit de achttiende eeuw op een chique tabaksdoos

Bert van der Lingen (bertvanderlingen@tabakspijp.nl)

Al rond 1590, toen het roken van tabak in kleipijpen zijn intrede deed in Nederland, werden bestaande doosjes gebruikt om de tabak in op te bergen en te vervoeren. Al vrij snel werden meestal koperen tabaksdoosjes gebruikt, die specifiek voor dit doel waren vervaardigd. In de zeventiende eeuw waren deze doosjes eivormig en hadden soms een ingebouwde metalen stoppertje om de tabak in de pijp aan te drukken. Halverwege de zeventiende eeuw kwamen er ovale gegraveerde tabaksdozen, die werden opgevolgd door langwerpige dozen met ronde en later schuine korte zijden, zoals de hier afgebeelde bijzondere tabaksdoos die afgelopen jaar aan het Historisch Genootschap Nieuwkoop e.o. is geschonken. De uit de periode 1740-1770 daterende tabaksdoos heeft een Bijbelse voorstelling.

Afb. 1. Boven- en voorzijde van de tabaksdoos. Historisch genootschap Nieuwkoop e.o. objectnr. 1477.

De tabaksdoos van de verloren zoon

De langwerpige koperen doos is vrijwel de gehele achttiende eeuw in gebruik en is dan het meest gangbare model. Uit dit model ontstaat de langwerpige tabaksdoos met afgeronde einden en daaruit vormt zich weer een luxer model met schuine hoeken zoals te zien is bij de hier besproken doos. Het vervaardigen van dozen met schuine hoeken is arbeidsintensiever dan die van rechte dozen en ze vallen daarmee in een hoger prijssegment. Dozen met schuine hoeken zijn veelal ook intensiever gegraveerd en zelden hebben

ze een open gezaagd deksel. Bij deze doos is zowel de deksel als de bodem fraai uitgezaagd en dat maakt hem nog chiquer. Een dergelijke tabaksdoos geeft de gebruiker met zijn glanzende lange Goudse kleipijp een statusverhogend effect. Deze tabaksdoos hoort thuis in de duurste prijsklasse onder de messing tabaksdozen. De opengewerkte delen zijn bedekt met een los messing deksel. Door de daar tussenliggende stof komen de uitgezaagde en gegraveerde voorstellingen nog fraaier tot hun recht. De rode stof die in deze doos zit lijkt niet origineel.

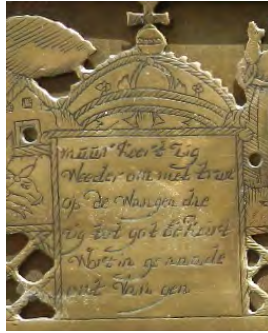
Vrijwel alle koperen tabaksdozen hebben een graving. De kwaliteit varieert van primitieve decoraties op goedkope dozen tot fraaie gedetailleerde graveringen op tabaksdozen in de hogere prijsklasse. De meeste graveringen bestaan uit religieuze, historische en folkloristische voorstellingen. Op de doos in de collectie van het HGN is als een cartoon het Bijbelse verhaal van de verloren zoon (Lucas 15, vers 11-32) gegraveerd en begeleid met teksten. En dat is bijzonder fraai gedaan. Op de bovenzijde van de doos staat links een afbeelding van de verloren zoon die per paard zijn familie verlaat

Afb. 2. Bovenzijde van de tabaksdoos.

Afb. 3. Opengewerkte onderzijde.

Afb. 4a-c. Teksten op boven- en onderzijde.

en aan de rechterkant vermaakt hij zich met geheven glas en een wijnkan. Op de volgende afbeelding zit hij innig naast een vrouw en op het laatste plaatje wordt hij door een vrouw met een stok weggejaagd. Tussen de afbeeldingen staat een rechthoekig gekroond vlak met de tekst: *'een reuke loose zoon hat welps en onbedagt zyn vaders erf en goet zoo schandelyk door gebragt'*.

Op de onderzijde van de doos gaat het verhaal verder met op de linkerkant de verloren zoon als zwijnenhoeder en rechts zijn thuiskomst en ontvangst. Ook deze voorstellingen zijn door een gekroond vlak van elkaar gescheiden. De tekst op de onderzijde luidt: *'maar keert zig weeder om met trae op de wangen die zig tot got bekeirt wort in genaade ont van gen'*.

Afb. 5. Voorzijde met kerkgebouwen en andere gebouwen.

Afb. 6. Achterzijde met een rij vogels.

Op de achterkant van de doos staat een rij van vijf vogels en op de voorzijde staat een symmetrisch landschap met een kerk en centraal een kathedraal met koepel. De zijkan-ten, inclusief de schuine zijden hebben een dambord motief.

Vergelijkbare tabaksdozen

Er zijn niet veel opengewerkte tabaksdozen bekend en bijzonder is dat twee eerder gepubliceerde exemplaren afkomstig lijken te zijn uit dezelfde werk-plaats als de doos in de collectie van het Historisch Genootschap Nieuwkoop e.o. Dit is gebaseerd op de vergelijking van de graving van de gezichten en figuurtjes en het lettertype waaruit blijkt dat ze vrijwel zeker door dezelfde persoon zijn gegraveerd.

De eerste tabaksdoos bevindt zich in het Amsterdam Pipe Museum (col-lectienr. 20.731) en is afkomstig uit het voormalige Niemeyer Tabaksmu-seum in Groningen. Volgens de website van het Amsterdam Pipe Museum heeft G.A. Brongers, indertijd de conservator van dit opgeheven museum, veronderstelt dat de tabaksdoos in Amsterdam is vervaardigd. Op de deksel zijn, tussen uitgezaagde bladerranken, cirkels gegraveerd, waarin de sym-bolen voor Geloof, Hoop, Liefde en Fortuin met de tekst: *'Ik hoop door't ge-loof en liefde kragtig 't Fortuyn komt van got almagtig'*. Op de onderkant van deze tabaksdoos staat het wapen van Batavia gehouden door gekroonde adelaars. De tabaksdoos was ongetwijfeld van een VOC personeelslid die in Batavia fortuin heeft gemaakt. Opmerkelijk is dat de graving van het wa-pen lijkt te zijn gekopieerd van het merk-vignet van de Goudse pijpenmaker Abraham van den Berg (werkzaam 1745-1783). Deze doos is gedateerd 1745-1770.

De tweede vergelijkbare tabaksdoos bevindt zich in het Rijksmuseum te Am-sterdam en is in 1986 beschreven door Onno ter Kuile in 'Koper & Brons',

Afb. 7. Vergelijkbare tabaksdoos. Bron: Ter Kuile 1986, p. 268.

een uitgave van het Rijksmuseum te Amsterdam. De doos heeft het gegraveerde wapen van Amsterdam en een zestal cirkels waarin onder meer de symbolen voor Geloof, Hoop, Liefde en Fortuin. Als tekst staat op deze doos: *'Ik hoop door t geloof en liefde Krag tyt Fortuyn Komt van got Almagtig daar vrede is woon got hebt vrede in tgemoot gy wort gezegent met veel goet'*. Op de voorzijde zijn ranken gegraveerd en op de zijkanten, geen dambordmotief maar ruiten. De tabaksdoos in het Rijksmuseum is indertijd gedateerd op de eerste helft van de achttiende eeuw.

De herkomst van de doos

In de doos bevinden zich twee briefjes met notities. Op het oudste briefje, mogelijk uit de periode 1890-1920, staat in zwarte inkt geschreven *'Koperen tabaksdoos uit 1660'*. Daarmee is de tabaksdoos, waarschijnlijk door een vorige eigenaar, zo'n honderd jaar te vroeg gedateerd. Op het andere briefje dat later geschreven is (rond 1920-1950?) staat de tekst: *'Koperen tabaksdoos heb ik voor gedachtenis aan C.J. van der Bijl gegeven / A.G. Broekhuizen'*. Van der Bijl is familie van de schenker van de tabaksdoos. Het is echter niet bekend wie A. G. Broekhuizen is. De veerschippers Cornelis Johannes van der Bijl uit Alphen en Gijsbertus van der Horst uit Oudshoorn, begonnen in 1905 een dagelijkse 'motorpakschuitdienst'. De onderneming, die ten doel had de uitoefening van het veerschippersbedrijf van Alphen, Aarlanderveen en Oudshoorn op Amsterdam en op vrijdag van Alphen naar Utrecht, werd bij notariële akte van 14 december 1906 bekrachtigd. De firma handelde onder de naam Van der Horst & Van der Bijl en later Motorbootdienst 'Rijnstroom' en 'Auto- en motorbootdienst'. Helaas is niet achterhaald wie A.G. Broekhuizen is die rond het midden van de 20e eeuw de doos aan Van der Bijl heeft geschonken. Informatie hierover wordt op prijs gesteld.

Afb. 8. De Rijnbode, 10 oktober 1945.

Literatuur

- De Rijnbode 05-03-1905.
- De Rijnbode 16-12-1906.
- Duco, D., 2012. *De Hollandse tabaksdoos*. Amsterdam.
- Kuile, O. ter, 1986. *Koper & Brons*. Catalogi van de verzameling kunstnijverheid van het Rijksmuseum te Amsterdam Deel 1. 's-Gravenhage, p. 268, afb. 357.

Leden van de Staten-Generaal, 1742

Bas Konijnendijk

Politieke interesses en kennis van de inrichting van het landsbestuur kunnen soms helpen om de voorstelling op een pijp te duiden. Al sinds de 15e eeuw was er in de Nederlanden een overlegorgaan dat oorspronkelijk vooral juridische en financiële zaken regelde. Dit orgaan overkoepelde de Nederlandse provincies. Naarmate het belang van deze Staten-Generaal¹ toenam en hoe vaker de leden bijeen kwamen des te meer zaken er onder hun verantwoording vielen. In 1796 stopte de Staten-Generaal in de toenmalige vorm te bestaan en vanaf toen hebben we een gekozen parlement, die je kunt zien als een aangepaste vorm van de voormalige Staten-Generaal. Behalve de Staten-Generaal waren er drie functionarissen die een grote invloed op het functioneren van de Republiek hadden: de Raadpensionaris, de Griffier² en de Stadhouder.³ De Raad van Staten was een adviesorgaan en ondersteunde de Stadhouder. Haar macht was klein en de Staten-Generaal was het machtigst.

Afb. 1a-c. De gecommiteerden in de Staten-Generaal. Hielmerk *zwijn*. Gouda, Lieve Pijl 1724-1753. Collectie en foto's Bas Konijnendijk.

Politiek gezien was de Staten-Generaal dus erg belangrijk voor Nederland. Tussen 1740 en 1750, toen de pijpenkop werd gemaakt die hier wordt beschreven, bestond Nederland uit zeven provinciën die allemaal hun afgevaardigden hadden zitten in de Staten-Generaal in Den Haag. Op basis van oude en nieuwe machtsverhoudingen verschilde het aantal afgevaardigden per provincie. (Die afgevaardigden heten tegenwoordig gedeputeerden, maar werden in de 18e eeuw gecommiteerden genoemd.) De aanwezigheid in Den Haag was dagelijks en hoewel het gemiddelde aantal personen aanwezig bij vergaderingen uit 45 gedeputeerden bestond, stond het vrij de vergaderingen te bezoeken en kon de vergaderzaal helemaal vol raken met afgevaardigden tijdens belangrijke zaken.⁴

Door de provincies werden gecommiteerden afgevaardigd die toetraden tot de Staten-Generaal. De zittingsduur van een lid was een paar jaar en jaarlijks vielen er een paar leden af en kwamen er weer een paar bij. Behalve de provincies leverden ook de belangrijkste steden van Holland hun gecommiteerde, per toerbeurt. Holland bestond uit het Noorder- en Zuiderkwartier. Het Noorderkwartier had een vaste zetel, die om beurten werd bezet door Hoorn, Alkmaar en Enkhuizen. Het Zuiderkwartier had één vaste zetel voor

Afb. 2a-d (pagina rechts). De gecommiteerden in de Staten-Generaal. Collectie en foto's Bas Konijnendijk.

het ridderschap en zeven steden die om de beurt (per jaar) gecommiteerden leverden. Deze steden waren Dordrecht, Haarlem, Delft, Leiden, Amsterdam, Gouda en Rotterdam.⁵

Aangezien alles met betrekking tot de landelijke politiek van groot belang is en is geweest, zijn er veel bronnen te vinden waarin onder andere beschreven staat wie er wanneer en wat bepaalde. Ook het toe- en aftreden van de gecommiteerden is nauwkeurig door de eeuwen bijgehouden. In 1742 leverde Gouda een gecommiteerde aan de Staten-Generaal en pas in 1751 opnieuw.

Het eerste jaartal is opvallend, want het valt binnen de periode waarin de pijpenkop is gemaakt. Het zou niet vreemd zijn als de Goudse pijpenmakers, tijdens de hoogtijdagen van hun eigen wereldwijde roem, een pijp uitgebracht hebben ter ere van de Staten-Generaal op het moment dat er iemand uit hun eigen stad werd gekozen om mee te werken in het hoogste politieke orgaan van het land. Gezien het thema had de pijp in het buitenland geen meerwaarde. En ook: op de pijpenkop worden vier gecommiteerden afgebeeld. Een schijnbaar aan weinig te koppelen aantal personen over wie niets

specifiek te vinden is. Maar in het jaar dat Gouda zijn afgevaardigde leverde, waren er precies drie andere gecommitteerden die ook toetraden. En dat zouden heel goed de vier personen kunnen zijn die op deze pijpenkop werden afgebeeld. Hun namen zijn zelfs bekend. Als mijn aanname klopt zien we:

Dirck Sevenhuysen, gecommitteerde uit **Alkmaar**.

Adriaan van Groenendijk, gecommitteerde uit **Gouda**.

Boldewijn, baron Sloet tot Lindenhorst en Slotenhagen, gecommitteerde uit **Overijssel**.

Thimon van Meel, gecommitteerde uit **Rotterdam**.⁶

In welke volgorde deze personen zijn afgebeeld is niet bekend, ook niet of er gebruik is gemaakt van bestaande gravures. Er is op internet algemeen of binnen de gedigitaliseerde collectie van het Rijksmuseum te Amsterdam geen afbeelding te vinden met deze specifieke personen. Ook is geen algemene afbeelding onder de noemers 'gecommitteerden' en 'Staten-Generaal' teruggevonden.

De pijpenkop is ovaalvormig uit de periode 1740-1750. Op het oppervlak is een verdeling in vier vlakken aangebracht, die de pijpenkop een rechthoekig aanzicht geeft. Bij een normale, ronde pijpenkop is een zijkant de kant die je ziet als je de steel van de pijp naar links of naar rechts houdt. De vier vlakken staan dus haaks op de denkbeeldige kanten van de pijpenkop. De vlakken worden gekaderd met een lijn die aan de bovenzijde sluit in de vorm van een klokgevel. Opvallend is dat de vlakken elkaar niet raken op de persnaden, de kadering sluit de vlakken net daarvoor af. Per zijkant staan er dus twee vlakken gepaard. In de vlakken zijn vier personen in hun volledige gestalte

Afb. 3a-b. De twee kleine wapenschilden: De Hollandse leeuw met zwaard en pijlenbundel en de Hollandse leeuw zonder attributen. Collectie en foto's Bas Konijnendijk.

gegraveerd. De onderzijde van de vlakken is gekaderd met een doorlopend tekstlint. Hier staat geschreven: DE GECOMMI: IN DE STAT GENERAAL. Op de zijden, onder de vier vlakken en het tekstlint, staan netjes twee kleine wapenschilden. Rond de wapenschilden staat een (palm)bladmotief. Op het linker schild staat de Hollandse leeuw met zwaard en pijlenbundel, op het rechter schild staat de Hollandse leeuw zonder attributen.

Het wapenschild op de linkerkant van de hiel, zonder S, geeft aan dat de pijp volgens de regels van het Goudse pijpenmakersgilde tot de hoogste kwaliteit behoort. Omdat er door de graveringen geen plaats is voor een nauwgezette glazing zal de soort graving qua uitwerking en detail toen ook al als bovengemiddeld zijn beschouwd. Vermoedelijk was de steel wel geglaasd.

Het merk van deze pijp is ook interessant. En dan niet zozeer dit merk, het *zwijn*, maar de verscheidenheid aan merken die bij dezelfde mal zijn gebruikt. De pijpenkop is gekocht van Freek Mayenburg en hij meldt op zijn eigen site dat de pijp ook gemerkt is met het merk *ruiter te paard* en *7 gekroond*.

Deze pijpen zijn afkomstig uit dezelfde stort. Ook op de site van het Amsterdam Pipe Museum staan enkele verzamelstukken gedigitaliseerd en daar wordt onder andere de *40 gekroond* vermeld als merk. De merken waren in 1743 respectievelijk in bezit van Lieve Pijl, Dirk Mansvelder, Willem Brammert en Louwerens Stalderwijk. Ook staan op de site van het Amsterdam Pipe Museum een tweetal pijpen die iets later zijn uitgegeven. De mal is dan enigszins aangepast en minder scherp van detail. De eerste pijp is gemerkt met *BOW*, van Jan Bastiaensz. Overwesel, gedateerd tussen 1755 en 1765, de tweede pijp is gemerkt met *GN gekroond*, van Gerrit Nobel, gedateerd tussen 1765 en 1780. Duco merkt op dat de latere versies een S boven het wapenschild op de hiel hebben gekregen, waaruit blijkt dat de kwaliteit van de eerste uitgaven niet meer gehaald werd. De vorm zal vanwege de bijzondere uitstraling hergebruikt zijn, zonder dat de afbeelding nog nieuwswaarde had.

Noten

1. https://nl.wikipedia.org/wiki/Staten-Generaal_van_de_Nederlanden
2. https://nl.wikipedia.org/wiki/Griffier_van_de_Staten-Generaal_van_de_Nederlanden
3. <https://nl.wikipedia.org/wiki/Stadhouder>
4. <https://resources.huygens.knaw.nl/repertoriumambtsdragersambtenaren/1428-1861/app/instellingen/80/>
5. https://nl.wikipedia.org/wiki/Staten_van_Holland_en_West-Friesland
6. [https://nl.wikipedia.org/wiki/Lijst_van_gedeputeerden_naar_de_Staten-Generaal_\(1568-1796\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Lijst_van_gedeputeerden_naar_de_Staten-Generaal_(1568-1796))

Salomon van Wijmen pijpenmaker (1771-1773) en boef

Ruud Stam (ruudstam@tabakspijp.nl)

Het verhaal over de diefstallen van Salomon van Wijmen is terug te vinden in de Tiende Verzameling Bijdragen van de Oudheidkundige Kring “Die Goude” uit 1957. Deze geschiedenis staat in dit 879 bladzijden tellende boek van J. Smit, waarin hij delen uit het dagboek van de Goudse regent Willem Frederiksz. van der Hoeve heeft opgenomen en becommentarieerd. Omdat het hier gaat om een opmerkelijk en amusant verhaal dat weinigen kennen is het in onderstaande bijdrage verkort weergegeven.

Salomon van Wijmen was slechts gedurende een korte periode pijpenmaker, van 1771 tot 1773. Hij had als merk *89 gekroond*. Het merk was als eerste in bezit van Izaak van Wijmen van 1733 tot 1741. Daarna kwam het in

Afb. 1. Het vignet van Salomon van Wijmen met als merkdragers twee arenden die pijpen in hun klauwen houden en twee kinderen. Boven het merk *89 gekroond*, dat in een ovaal is geplaatst, staat het gekroonde wapen van Gouda en daaromheen de spreuk PER ASPERA AD ASTRA. In het tekstlint aan de onderzijde van het vignet staat SALOMON VAN WIJMEN IN GOUDA. Uit Helbers en Goedewaagen 1942, p. 236. Foto Bert van der Lingen.

1742 in handen van Pieter Schalkwijk en werd in 1745 eigendom van Jacobus Swart. Nadat Salomon van Wijmen in 1773 was gestopt kwam het merk in 1779 in handen van Arij van der Spelt. Het was dus in de achttiende eeuw een zwak merk dat hele perioden vacant is geweest. Pas in de negentiende eeuw lijkt het merk wat belangrijker te zijn geworden toen het achtereenvolgens in handen was van Jan van Gent Gzn. en Willem Wagenaar.¹

Helaas zijn geen pijpen van Salomon van Wijmen bekend. Dat komt voornamelijk omdat hij het merk kort in bezit heeft gehad. Zijn pijpmodellen en die van Arij van der Spelt, die het merk vanaf 1779 in eigendom had, zijn op uiterlijke kenmerken niet van elkaar te onderscheiden. Vermoedelijk is zijn productie zeer beperkt geweest en is hij gestopt als pijpenmaker vanwege gebrek aan succes. Hij was al twee jaar gestopt als pijpenmaker toen hij voor het eerst werd gearresteerd.

Op 12 januari 1775 werd Salomon voor het eerst verhoord in de gevangendoort. Hij werd toen nog pijpmakers baas genoemd.² Tijdens het verhoor bleek dat de arrestant *'gepasseerde nagt Tussen 11 en ½ Een Uren op 's Heeren Straat was geweest, op de Noordzyde van de Nieuwe Haave binne deese Stadt'*. Twee *'s Heeren Dienaren'*, Pieter Soldaat en Jan Sonneveld hadden daar gezien dat hij in een praam was gestapt en hadden gehoord dat hij met de kettingen waaraan de schuit vastlag, had gerammeld. Hij werd aangehouden en op de vraag wat hij daar deed antwoordde hij: *'Geen quaad, ik meende mijn gevoeg daar in te doen'*. Echter op hem werden een ijzeren klink en spijkers gevonden. Hij ontkende deze gestolen te hebben en gaf aan dat *'die Ysere Klinke gevonden te hebben op Zijn Schoor Steen Mantel en Spykers uyt planke die hij had legge en in stukke gehakt had'*. Verder had hij gezegd dat *'die Klinck van Zijn haartdeur was'*. De politiemannen geloofden hem niet en namen hem mee naar zijn woning *'Int Clooster'* aan de andere kant van de Nieuwehaven, waar tot het eind van de 16e eeuw het Clarissenklooster had gestaan. Bij huiszoeking bleek de klink niet op de haarddeur te passen.

Het huis waar Van Wijmen woonde werd ook aangeduid als de Nonnesteege die later opging in het Nonnenwater. Er woonden daar meerdere pijpenmakers. Salomon woonde naast een pand van de pijpenmaker Aart Bremmert en daarnaast woonde de pijpenmaker Ruth Boot.

Een van de eerste vragen in het verhoor gesteld werden was: *'off hij gevangen (Van Wijmen) Onlangs nagts, ter onbehoorlijker tyd, door een dienaar van de Justitie en de Cipier niet op straat was bevonden'*. Dit omdat vermoed werd dat hij zich ook aan andere diefstallen had schuldig gemaakt. Hij bekende dat hij *'Ter onbehoorlijken tijd'* op straat was geweest. Hij antwoordde

dat *'hij dagt in de kerk te gaan, meenende dat het vier Uren was zijnde Kers-nag'*.

Op 14 januari vond een volgend verhoor plaats. Hij beseftte dat ontkennen geen zin meer had en hij bekende dat hij 11 en 12 januari op de *'Stads Veste'* was geweest en dat hij toen van het werkhuis van den baander (touw- en garenfabrikant) van de deur *'een Swaar Yser hangsel had afgebroken'*. En dat hij na het *'hangsel'* thuis te hebben gebracht naar de praam was gegaan om de ketting te stelen. Als verschoning voerde hij aan dat de diefstallen uit *'klinklare armoede'* waren gepleegd.

Op 16 januari werd Salomon weer verhoord. Hij gaf toe het ijzerwerk aan een zekere Adrianus, bijgenaamd *'de Graaff van Pynaker, wonende in het Clooster agter het Tugthuys'* te hebben verkocht. De Graaff van Pynaker was een inkoper van lorren en oud ijzer, die hij inmiddels twaalf weken kende en die hem gezegd had *'als je meer hebt dan weet ik er wel weg mee'* en hem gezegd had *'telkens meerdere Oud Ysser te brengen'* en dat hij hem beloofde *'Alles te sullen verswygen'*. Ook bekende hij eerdere diefstallen bij tal van mensen en zelfs op de begraafplaats bij de St. Jans Kerk. Onder de bestolenen was ook *'de Pypmaker Begeer op de hoek van de Veste'*. Vermoedelijk was dit Wouter Begeer die van 1771 tot 1810 pijpenmaker was. Salomon liet dus zelfs een oud collega niet met rust.

Op 18 januari verzocht de baljuw om Adrianus de Roode, bijgenaamd de Graaff van Pynaker in hechtenis te mogen nemen. De baljuw had de verklaringen van Van Wijmen zo belastend voor de Roode gevonden dat hij per rekest aan de magistraat had gevraagd de Roode gevangen te mogen zetten. De magistraat die kennelijk respect had voor de Graaff van Pynaker wilde hier niet zomaar mee instemmen. Door dit uitstel kwam er op 20 januari weer een nieuw verhoor van Van Wijmen. Hieruit bleek dat de Roode *'verkogt Swaavelstokken, Soetemelk, en karnemelk alsmede Ouwe Lorre, Oud Yser en garen en band'*. Voor tegenwoordige begrippen een merkwaardige combinatie van etenswaren en afval. Ook werd aan Van Wijmen gevraagd of hij het gestolen ijzer steeds in het donker bij De Roode had gebracht. Hetgeen hij bevestigde. De magistraat wees het rekest van de baljuw af, maar deze behield wel de bevoegdheid om tegen De Roode te procederen *'als Syn Wel Edel Gestrenghe na regte sal vermeenen te behooren'*.

Op 25 januari gingen de verhoren weer verder waarbij Van Wijmen weer een hele reeks diefstallen van *'leuninghen, Yssere kettingen en deurhangsels'* bekende. Verder verklaarde hij met De Roode geen afspraken te hebben gemaakt over diefstallen en de prijs van het te verkopen ijzer. Op de vraag *'of zy dan ook met de andere (elkaar) niet waren afgesproken, malkander*

beloofd hadden, dat als het Rugtbaar wierd, dat hij gevangen gestolen Ysser aan Voornoemde Adrianus verkogt, Sy malkanders Namen Souden Swijgen, antwoordde hij echter bevestigend en op de vraag waarom hij altijd in het donker bij De Roode kwam antwoordde hij, *'omdat er een ander niet aan te pas zou komen'*. Het bleek dat Van Wijmen steeds met de gestolen goederen "s-avonds of 's-nachts naar het huis van De Roode was gekomen en dan op de deur had geklopt. De Roode kwam dan uit bed, stak een lamp op en riep *'ben jy'*. Als hij de stem herkende deed hij open. De Roode stapte meteen met de gestolen spullen door naar het achterhuis. Daar werd het gewogen en in *'de bedstede gelegd of geborgen'* en vond de betaling plaats. Op de vraag, *'of denzelven Adrianus, daer na, dan niet het Ligt uytdeede, en hem gevangen in stilte, en in de donker uytliet'* antwoordde Van Wijmen *'neen, want dat t int gemeen dag was als hij er vandaan ging'*.

Om meer bewijs te hebben tegen De Roode werd Van Wijmen op 1 februari weer verhoord. Daarbij bleek dat Van Wijmen bij een van zijn diefstallen in het water was gevallen. Die vraag hoe hij aan droge kleren was gekomen was van belang omdat Van Wijmen *'op Zeekere tyd de Witte Rock van Adrianus, de bygenaamde Graaf van Pynaker, had aangehad'*. Hij antwoordde daar handig op door te beweren dat hij zich thuis verschoond had, om zo te zorgen dat De Roode hier niet van verdacht werd. Op 10 februari vond het laatste verhoor plaats. Omdat de heren van de magistraat wel beter wisten dan dat de diefstallen *'uit klinkklare armoede'* waren gepleegd vroegen zij hem *'of hij gevangen alhier binnen deese stad niet was geweest een Pijpmakers Baas en of hij gevangen niet nog korte Jaren geleeden, een Grote Stuyver Geld had geëfft'*. Hij moest dit toegeven en verklaarde, dat hij *'gepasserd kermis agt jaren geleeden twe en dertig honderd Gulden had geëfft'*. Verder bleek, *'dat hij gevangen insonderheyd na die Erfenis, uitgespat was in den drank en een slegt leven had geleyt met syn goed en geld te verquisten'*. Hij bekende ook *'van het eene quaad tot het andere te zijn overgegaan en eyndelyk tot breeken en stelen'*. Uit de vraag of hij niet pijpenmakersbaas geweest was blijkt ook dat dit beroep een zekere status had.

Op 18 februari verzocht de Bailliu Adrianus de Roode *'te mooge late Roepen geaccordeerd mits policé [beleefd], vervolgens is een bode aan hem gesonden om boven te komen, dog was niet Thuys, en hem gedagvaard tegens aanstaande Dinsdag'*. Opvallend is dat De Roode beleefd (policé) werd geroepen. Waarschijnlijk waren de heren van de magistraat enigszins bang voor hem, mogelijk vanwege zijn scherpe tong.

Op 27 februari werd Van Wijmen wederom gehoord en hem werd gevraagd of hij bij zijn eerdere verklaringen bleef, wat hij bevestigde. Op 16 maart werd Salomon van Wijmen veroordeeld tot geseling en verbanning voor vijf jaar.

Op 20 maart werd het vonnis uitgevoerd, waarbij de heren van de magistraat vanuit de burgemeesterskamer de voltrekking van het vonnis (geseling) gadesloegen. Tegen Adrianus De Roode werden geen maatregelen genomen.

Noten

1. Duco, 2003, merk 1031.
2. In Smit 1957, p. 324-333, zijn de beschrijvingen over Salomon van Wijmen's misdaden en straf opgenomen, waarop dit artikel gebaseerd is.

Literatuur

- Duco, D. H., 2003. *Merken en merkenrecht van de pijpenmakers in Gouda*. Amsterdam.
- Helbers, C. C. en D. A. Goedewaagen, 1942. *Goudsche pijpen*. Gouda.
- Smit, J., 1957. Een regentendagboek uit de achttiende eeuw. *Oudheidkundige Kring "Die Goude"*. Tiende verzameling Bijdragen. Gouda.

Een pijpenpeuter en een stoppertje met een verhaal

Ruud Stam (ruudstam@tabakspijp.nl)

Tussen de persoonlijke spullen van mijn overgrootvader kwam een botje tevoorschijn: een hazensprong. Dat is een botje uit de achterpoot van een haas dat gebruikt werd om de pijp mee leeg te maken (afb. 1). Al vroeg werd uitgevonden dat dit botje daar zeer geschikt voor was. En het was een heel goedkoop gebruiksvoorwerp van natuurlijk materiaal. Deze pijpenpeuters werden veel gebruikt en zeker op het platteland. Het werd gebruikt door rokers van alle rangen en standen. Toen de pijpenpeuter steeds meer een prestige object werd, werd deze ook in metaal, zoals zilver (afb. 2) en brons nagmaakt, of werd het botje van zilverbeslag voorzien (afb. 3). Hiermee werd de goedkope hazensprong omgevormd in een kostbaar gebruiksvoorwerp.

Naast de pijpenpeuter bevond zich tussen de spullen ook een fraai pijpenstoppertje (afb. 4). Het is samengesteld uit een cent een stuiver en de helft van een halve cent. Bij elkaar zes en een kwart cent. Dit stoppertje is in de Tweede Wereldoorlog gemaakt door mensen die tegen het Nazi-regiem stil verzet pleegden. Immers Zes-en-een-kwart was de bijnaam van Arthur Seyss-Inquart, de gehate Rijkscommissaris in de bezette Nederlandse gebieden. In 1940 werd hij Rijkscommissaris en ontwikkelde zich tot een van de meest beruchte Nazi's. Hij was onder meer verantwoordelijk voor

Afb. 1. Pijpenpeuter van been: een hazensprong. Collectie auteur, foto Bert van der Lingen.

Afb. 2. Pijpenpeuter van zilver in de vorm van een hazensprong. Zwaardje gekeurd 1814-1905,

Afb. 3. Pijpenpeuter gemaakt met zilverbeslag, begin 19e eeuw. Foto en collectie Mr. F. J. Haffmans Kunst en Antiekhandel Utrecht.

de deportatie van meer dan honderdduizend Joden naar de concentratiekampen. Na de oorlog was hij een van de 22 belangrijkste Nazimisdadigers die tijdens het Neurenberg Tribunaal ter dood werden veroordeeld.

Behalve stoppertjes met het vijfcentstuk op zijn kant werden er bijvoorbeeld ook poppetjes gemaakt van dezelfde combinatie van munten. Alle bedoeld als spot op de zo gehate Rijkscommissaris.

Afb. 4a-c. Een pijpenstoppertje gemaakt van een cent (1929), een stuiver (1940) en de helft van een halve cent. Collectie auteur, foto's Bert van der Lingen.

De pijpenmaker Nicolaas van Son de Lang uit Gorinchem en het merk NVSDL met vis gekroond (1819-1823)

Bert van der Lingen (bertvanderlingen@tabakspijp.nl)

Onlangs kwam uit een verzameling pijpenkoppen, die rond 1980 in Gorinchem zijn gevonden, een exemplaar van de groffe kwaliteit met een zijmerk tevoorschijn. Het zijmerk bestaat uit maar liefst vijf initialen: NVSDL met daaronder de bekende gekroonde vis met drie golfjes. Waarschijnlijk is dit het enige bekende zijmerk met vijf aaneengesloten letters. Dit merk was nog niet eerder opgemerkt en in de literatuur opgenomen. De vijf letters zijn vrij eenvoudig aan een pijpenmaker te verbinden, namelijk **Nicolaas van Son de Lang** uit Gorinchem.

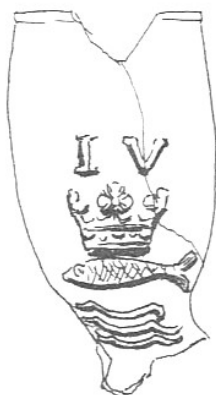
Geboorte, huwelijk en bedrijf

Nicolaas van Son de Lang werd geboren op 21 november 1794 in Gorinchem en daar op 28 november gedoopt. Hij was een zoon van Johan Philippus de Lang en Janetta (ook Jennetta) van Son.¹ Op zeker moment is hij de achternamen van beide ouders gaan gebruiken.

Het ging al een tijd niet goed met de pijpenmakerijen en bij een inventarisatie van bedrijven, uitgevoerd in opdracht van het Ministerie van Financiën in

Afb. 1a-c. Ovale pijp met NVSDL en een gekroonde vis met drie golfjes. Gorinchem Nicolaas van Son de Lang 1819-1823. Collectie en foto Bert van der Lingen.

Afb. 2a-b. IV met vis gekroond. Vondst Gorinchem stadswal. Tekeningen en collectie Hans Brinkerink.

Afb. 3. IDL met 18 gekroond (Uit: Van der Meulen, Brinkerink en Von Hout 1992, 107, Plaat 42-1)

1808, werd met betrekking tot Gorinchem vermeld dat over '*... een twaalfstal pijpmakers, die zich alhier bevinden, valt deswege alleen aan te merken, dat derzelver debiet door den gestremden handel sterk vermindert en mitsdien ook ten dezen alleen de vrede het waar hulpmiddel is*'.² Ondanks de slechte omstandigheden zag Nicolaas kansen om met een pijpenmakerij te beginnen. Gezien zijn geboortejaar zal hij ergens rond zijn twintigste, in 1814 of kort daarna, zijn bedrijf gestart zijn. De eerste vermelding dateert van 1819.

Bij de inventarisatie van pijpenmakerijen en merken van de landelijke overheid werden door Van Son de Lang op 1 maart 1819 de volgende pijpenmerken opgegeven: '*1. Een melkmeisje op het hieltje. 2. Het getalmerk 16 met eene kroon er boven op het hieltje. 3. Het getalmerk 18 met eene kroon en de letters I.D.L. er boven op den kop. 4. Een gekroond vischje met de letters I.V. er boven op de kop*'.³ Het merk NVSDL met de vis gekroond op de zijkant van de ketel staat niet in deze lijst zal na de inventarisatie van 1 maart 1819 in gebruik genomen zijn. De in Gorinchem gevonden pijpen met het merk IV met vis gekroond (afb. 2) en IDL met 18 gekroond (afb. 3) komen respectievelijk uit de werkplaatsen van Jan Valke (1789-1820) en Johannes de Lang (1725-1779) of Nicolaas van Son de Lange (ca 1815-1823) die daarna beide merken in eigendom had.

Een jaar later, op 19 mei 1820, was de toen 25-jarige Nicolaas één van de laatste vier nog actieve pijpenmakers in Gorinchem. Hij had drie knechten in dienst en was op dat moment de grootste pijpenmaker van de stad. Ook met de pottenbakkers ging het bergafwaarts. In 1820 was alleen Jan Dam nog overgebleven, die naast het fabriceren van aardewerk ook tabakspijpen

Jan Dam

Verwarrend is dat er nog een Nicolaas van Son in Gorinchem woonde. Die was getrouwd met Johanna Dam, een dochter van Johannes Dam en Anna Maria de Lang.⁶ Mogelijk was vader Johannes de pottenbakker die de pijpen bakte voor Nicolaas van Son de Lang. Johanna Dam overleed op 28 mei 1821 en een jaar later, op 28 april 1822, overleed ook hun dochter Anna Maria van Son te Gorinchem.⁷ Het is zeer goed mogelijk dat Nicolaas van Son de Lang een dubbele naam aannam om verwarring met deze (tak van de) familie te voorkomen.

bakte.⁴ In een rapport uit 1820 over de toestand van de fabrieken valt te lezen dat; *'De pijpenmakerijen, in vroegere jaren, zeer welvarend binnen deze stad, en aan honderden handen werkgevende, kwijnen thans geheel, de oorzaak daarvan, moet gezocht worden in den langdurigen stilstand der zeevaart, die, de verzending naar Spanje ende West-Indiën onmogelijk makende, de betrekkingen aldaar heeft afgebroken, zonder dat de weder herlevende gemeenschap, naar buiten, dezelve tot hertoe opnieuw heeft kunnen aanknoopen, gelijk de genomen doch mislukte proeven, in 1814 bewezen hebben, die wel voor een ogenblik deze fabrieken uit hunne sluimering opwekten, doch waar in zij, zedertdien tijd, opnieuw vervallen zijn'*.⁵

Anderhalf jaar later, op 7 december 1821, trouwde Nicolaas met de in Gouda geboren Elisabeth den Heeten, dochter van de herbergier Klaas den Heeten en Anna Margrieta Schieke⁸ van de Turfsingel. Voor zover bekend hadden beiden geen banden met pijpenmakers. Ruim een jaar na de huwelijksvoltrekking overleed Nicolaas op 13 maart 1823 te Gorinchem.⁹ De gevonden pijp is daarmee vrijwel zeker te dateren in de korte periode 1819-1823.

De carrière van de weduwe Elisabeth van Heeten

Zijn weduwe Elisabeth van Heeten hertrouwde in een onbekend jaar met de pijpenmakersknecht Dirk van der Hart uit Gorinchem. Later vertrokken ze naar Gouda waar ze in 1830 op de Raam 97 woonden.¹⁰ Toen Dirk op 18 mei 1831 overleed was hun adres in de Komijnsteeg.¹¹ Een jaar na zijn overlijden hertrouwde Elisabeth op 4 juli 1832 op 36-jarige leeftijd met de

Vader Huijbert was eigenaar van het merk LVD (1785-1814) maar verhuurde dit in de periode 1799-1804 aan Martinus Schriek. Daarna verkreeg hij de HL gekroond in eigendom (1814-1817). Na zijn overlijden zette weduwe Katharina van Outheusden het bedrijf voort (1817-1826).¹³ Het is zeer goed mogelijk dat Katherina afkomstig was uit de pijpenmakersfamilie Van Outheusden in Gorinchem.

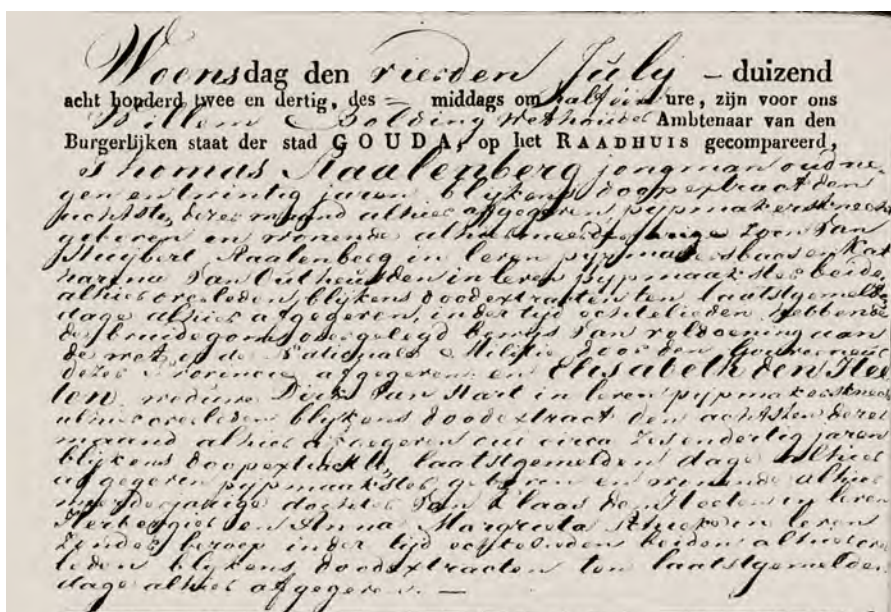
29-jarige pijpenmakersknecht Thomas Stalenberg.¹² Thomas was een zoon van de pijpenmakersbaas Huijbert Stalenberg en de pijpenmaakster Katharina van Outheusden, die inmiddels beide overleden waren. In de Goudse volkstelling van 1840 werd Elisabeth genoemd als 43-jarige pijpenmaakster. Thomas was toen 36 jaar. Het echtpaar woonde in de Nieuwe Vrouwesteeg nummer 74.¹⁴ Kort daarna zijn ze verhuisd. Toen Thomas op 1 januari 1842 overleed woonde de familie in de Lange Noodgodssteeg A65.¹⁵

Haar volgende huwelijk was op 3 januari 1844 met de in Culemborg geboren 40-jarige koopman Michael van Leeftand die via Rotterdam in Gouda was beland. Elisabeth was toen 47 jaar en werd winkelierster genoemd.¹⁶

Met dank aan Hans Brinkerink voor het gebruik van de tekeningen.

Noten

1. Website Hans Prince, "Dinteloord en omliggende gemeenten", database, Genealogie Online (<https://www.genealogieonline.nl/dinteloord-en-omliggende-gemeenten/l113196.php> : benaderd 3 januari 2025), "Nicolaas de Lang (1794-????)".
2. Van der Meulen, Brinkerink en Von Hout 1992, 13.
3. Van der Meulen 1985, 36.
4. Van der Meulen, Brinkerink en Von Hout 1992, 13.
5. Van der Meulen, Brinkerink en Von Hout 1992, 13.
6. Regionaal Archief Gorinchem, Gorinchem BS Overlijden, Aktenummer 97, registratiedatum 29-05-1821.
7. Regionaal Archief Gorinchem, Gorinchem BS Overlijden, Aktenummer 54, registratiedatum 29-04-1822.
8. Regionaal Archief Gorinchem, Gorinchem BS Huwelijk, Aktenr. 42, huwelijksdatum 07-12-1821.
9. Regionaal Archief Gorinchem, Gorinchem BS Overlijden, Aktenr. 48, registratiedatum 15-03-1823.
10. SAMH, Volkstellingregister 1830 Gouda, archiefnr. 0056, inventarisnr. 1388, blad 324.
11. SAMH, BS Overlijdensregister Gouda, archiefnr. 0060, inventarisnr. 258, aktenr. 171, 20-05-1831.
12. SAMH, BS Huwelijksregister Gouda, archiefnr. 0060, inventarisnr. 131, aktenr. 25, 04-07-1832.
13. Duco 2003, 162 en 173.
14. Streekarchief Midden-Holland (SAMH), Volkstellingregister 1840 Gouda, archiefnr. 0056, inventarisnr. 1389, blad 151.
15. SAMH, BS Overlijdensregister Gouda, archiefnr. 0060, inventarisnr. 269, aktenr. 3, 03-01-1842.
16. SAMH, BS Huwelijksregister Gouda, archiefnummer 0060, inventarisnr. 143, aktenr. 1, 03-01-1844.

Afb. 4. Huwelijksinschrijving Elisabeth van Heeten en Thomas Stalenberg, 4 juli 1832. SAMH (zie noot 10).

Literatuur

- Meulen, J. van der, 1985. Pijpenmakers en hun merken in de eerste helft van de 19e eeuw. *PKN* 8 (30), 34-47.
- Meulen, J. van der Meulen, J. P. Brinkerink en P. von Hout, 1992. *Tabakspijpenijverheid in Gorinchem*. Leiden, Pijpelogische Kring Nederland.

Contributie 2025

Graag vestigen we uw aandacht op de contributie voor 2025 en vragen u, indien nog niet gedaan, deze per omgaande over te maken naar onze rekening NL05 INGB 000 4851 870, t.n.v. Stichting PKN.

Het contributiebedrag voor leden die in Nederland woonachtig zijn bedraagt 35 euro, voor leden buiten Nederland is dit 45 euro. U mag natuurlijk ook meer overmaken.

Ook kunt u betalen met PayPal (naar: ewout.k@casema.nl), aangezien dit extra kosten met zich meebrengt bedraagt de contributie bij gebruik van PayPal 38 euro voor in Nederland woonachtige leden en 48 euro voor in het buitenland woonachtige leden.

Bestuur

Voorzitter:

Ruud Stam,

ruudstam@tabakspijp.nl

Secretaris:

Arjan de Haan,

arjandehaan@tabakspijp.nl

Penningmeester, ledenadministratie:

Henk van Assema,

henkvanassema@tabakspijp.nl

Website en drukwerk:

Ewout Korpershoek,

ewoutkorpershoek@tabakspijp.nl

Kopij en eindredactie:

Bert van der Lingen,

bertvanderlingen@tabakspijp.nl

Abonnement en betaling

Contributie voor Nederland: € 35,00 per jaar

Contributie voor buitenland: € 45,00 per jaar

Stichting PKN, IBAN: NL05 INGB 0004851870 (BIC: ING NL2A)

Kamer van Koophandel : 54719992

Meer informatie www.tabakspijp.nl - info@tabakspijp.nl

© PKN. Overname van artikelen en illustraties is slechts toegestaan na voorafgaande toestemming van de redactie. Auteurs zijn zelf verantwoordelijk voor hun bijdrage.

ISSN: 0924-4158

Voorzijde en achterzijde kaft: Op de achtergrond een afbeelding van Frederik Hendrik die de eed afneemt als stadhouder van de Staten van Holland, 1625 (Wikipedia collectie Rijksmuseum). Zie artikel p. 9. Op de achterzijde een fraai bewerkte tabaksdoos (zie artikel p. 4).

AFBEELDINGE, *Hoe de Nieuwe Stadt houder*
G.M.HEREN STATI

Tijdschrift voor de verzamelaar en onderzoeker